

K. NOREL

3300 Urkers op een kluit

Nadat in overoude tijden de grimmige golven van de Noordzee hun bressen hadden geslagen in de duinenreeks van Holland, en het wilde water zijn weg gevonden had door Marsdiep en Vlie, zijn de eilanden en landtongen van het Flevomeer de een na de ander verdronken.

Een enkel eiland, dicht aan de vaste wal: Wieringen, Marken, mocht gespaard blijven, in het midden van het meer verdween alles in de golven. Op één brokje na. Urk bood weerstand.

Dit kleine eiland, het kleinste van alle bewoonde eilanden in Nederland, zelfs op een kaart van ons landje niet veel meer dan een stip, heeft alle stormen en vloed en weerstaan. Het zustereiland Emmeloord verdween, Schokland werd door brede vloed van Urk gescheiden, en bleef zelf weinig meer dan een zandplaat. Een halfuur zuidwaarts van de Urker haven schuren soms de netten van de vissers op de fundamenten van verzwolgen kerken en stinsen. Urk bleef.

Wie Urk ziet verbaast zich over dit wonder niet. Als men van Enkhuizen nadert rijst het als een fort uit zee. De barsheid van de vesting wordt gebroken door de slanke witte vuurtoren, door het vriendelijke Hervormde kerkje aan „Top”, door bomengroen en dakenrood, en door de wapperende wimpels op de vele schepen in de ruime haven. Maar de indruk van hechtheid wordt daardoor niet verminderd.

Negen meter boven volzee steekt de Noordkust van het eiland uit, en het levert daardoor een aanblik, zo imposant als men aan onze lage kusten bijna nergens vindt.

En als ge eens een schop in de grond van Urk gezet hebt, en heengekomen zijt door het dunne laagje teelaarde, dat een der spaarzame bloemenliefhebbers op zijn tuintje heeft laten kruien, dan wordt het volkomen verklaarbaar, hoe deze „heuvel in zee” alle stormen heeft kunnen trotseren en gedurende vele eeuwen een veilige wijkplaats is geweest voor de bewoners van de lage landen in het Flevomeer. Urk's bodem uit hetzelfde wondere materiaal dat voor de Afsluitdijk tot bouwstof heeft gediend is dit eiland gevormd. Geen schop dringt er in door. Als men dieper

graven wil, moeten dissel en houweel ter hand genomen worden. We noemden Urk een stip op de kaart van Nederland.

Nader gepreciseerd bedraagt de grootte van het eiland tachtig bunder. Twee flinke boerderijen in de Haarlemmermeer of in Groningen beslaan dezelfde oppervlakte. Maar als ik zeg, dat op dit lapje grond drie en dertighonderd mensen wonen, dan stel ik het nog veel te gunstig voor. Want van de tachtig bunder worden zestig ingenomen door de „Staat”, een laaggelegen weiland, dat in de jaren toen de Zuiderzee nog open was bij elke springvloed onderliep.

Op een kluit van twintig Hectare zijn de 3300 Urkers saamgeperst. In het dorp zijn de verdiepingswoningen zeldzaam, gaat vrij wat ruimte weg aan rokerijen, zouterijen en andere bedrijven die met de visserij annex zijn, en nemen kerken en scholen hun plaats in beslag, zodat men gissen kan op wat manier de Urkers moeten wonen.

Een paar smalle straten doorsnijden het eiland van West naar Oost, maar daartussen is het een doolhof van slopjes en steegjes, waarin een vreemdeling elk ogenblik vast- of misloopt. Elk metertje grond is benut, en in iedere raadsvergadering, die Urk's vroede vaderen in hun aardig, in oud-Hollandse stijl opgetrokken raadhuis houden, moeten zij rechten over talloze aanspraken op een vierkante meter grond, die nog niet bebouwd is, en over de bezwaren diergenen wier uitzicht of uitweg door die bebouwing in het gedrang komt.

Urk is een beetje rommelig. Maar pittoresk! Het is een weelde te dwalen door de slopjes en steegjes, te gaan langs de gekalkte en groen geverfde geveltjes. En wat zijn die straatjes fleurig gestoffeerd! Vrouwen met kleurig jak en bonte boezel werken bij rookhok en bij pomp, mannen stappen rond in wijde pofbroek, met gouden knopen op een rode kraag; de kleine meisjes dragen al de lange rokken en het kokette hulletje, en kleuters hebben al rijksdaalders op de broek en de karapoes op bolle kopjes.

Elke wasdag vlagt het hele dorp met baaien hemden en bonte baadjes. Het wasgoed hangt

dwars over de straat, omdat geen enkele Urkerin — de burgemeestersvrouw en de domineeske uitgezonderd — een bleek of tuin bezit, of op een droog-zolder bogen kan.

Ah, Urk is pittoresk. Ge moet op Zaterdag in de havenbuurt komen, waar smalle steegjes van het hoge eiland, stijl naar de lage kaden schieten. Daar is achter elke deur een vissers-boet, daar hangen doordringende geuren van olie en taan. Daar kruien de vissers hun netten omhoog en omlaag. Ze slepen er de vis van en de victualiën naar de botters. De hamers van een scheepswerf zingen er, in een machine-fabriek snorren riemen en pulleys.

Boord aan boord liggen er de botters met hun hoge stevens op de wal. En terwijl in alle andere Zuiderzeehavens de vissersvloot ontluisterd en onttakeld is, liggen hier brede rijen nieuwe, sterke schepen.

De Urkers blijven visserlui ondanks afsluitdijk en droogmaking. Want dat ze vissers waren heeft ook die vreemdeling in het Nederlands Jeruzalem, die het nog niet mocht weten al lang begrepen uit het bovenstaande.

Wat zouden ze ook anders kunnen doen dan vissen?

De zestig bunder schraal en telkens onderlopend land bieden slechts karig voedsel aan een stuk of wat koebeesten. Hun productie is nog niet eens toereikend voor de melkvoorziening, laat staan, dat er boter en kaas van gemaakt en zelfs uitgevoerd zou kunnen worden.

En de Urker is zó weinig landman, dat elke zomer nog maaiers van de „Oostwal" moeten komen om het gras te maaien en de hooioogst in te halen. Van de zéé leven de Urkers, en toen de Zuiderzee niet groot genoeg meer was voor de Urker vloot (sinds 1800 is de bevolking van het eiland met zes vermenigvuldigd) hebben ze de Noordzee opgezocht. Ze zwerfen aan de monden van de Maas tot boven Borkum, ze komen soms tot onder Engeland. Ze vissen op schol en bot, tong, tarbot, rog en „puf".

Ze trotseren alle stormen en ze hebben in de oorlogstijd zelfs alle mijnen en torpedo's getrotseerd. Dat heeft veel offers gekost. Men spreekt op Urk nog van de ontzettende ramp, die in de negentiger jaren de vloot getroffen heeft, toen tientallen vissers bleven, van de drie schepen, die in de oorlog in de lucht gevlogen zijn, en van vele ongelukken, die telkens weer nieuwe rouw op 't eiland brachten.

Thans is het mijnnegevaar voorbij, en zijn de kleine open buikjes van voorheen vervangen door forser schepen met gesloten dek, die niet langer van alle wind en weer afhankelijk zijn.

Er zijn motoren gekomen in de botters, eerst kleine hulpdingetjes van 10 of 20 P.K., later zwaardere machines. En sinds het Rijk de helpende hand bood om de vissers van de Zuiderzee in een Noordzeebedrijf te zetten, zijn er grote ijzeren schepen gekomen met Kromhout's van 80 en 100 P.K. erin, die hun tochten soms uitstrekken tot onder de kusten van Denemarken, en zee houden bij de zwaarste stormen.

De beste zeelui van de Zuiderzee: dat is de eretitel waar de Urkers groot op gaan. Zij zullen dat blijven ook, ondanks dat nu de Zuiderzee verdwenen is, en ze niet meer in de haring- en ansjovisteelten hun kor kunnen trekken in de binnensee, nu ze hun visgronden uitsluitend op de Noordzee hebben, een paar parlevinkers naar aal en binnervis dan uitgezonderd. Want deze Noordzeevissers houden hun woonplaats in het hartje van de Zuiderzee. Zij weigeren te verhuizen naar IJmuiden of Nieuwediep.

Zij tokkeren alle weken de lange weg van en naar het eiland.

Waarom?

Het antwoord op die vraag kan slechts gegeven worden als men let op het Urkse volkskarakter.